

Sygnatura akt S 72/13/Zn

POSTANOWIENIE o umorzeniu śledztwa

Kraków, dnia 28 grudnia 2015 roku

Łukasz Gramza – prokurator Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie

w sprawie w sprawie zabójstwa w kwietniu 1944 r. w Jaśle Zygmunta i Marii Kmiecik oraz Adama Czajki przez funkcjonariuszy Gestapo III Rzeszy Niemieckiej,

na podstawie art. 322 § 1 k.p.k.

postanowił:

umorzyć śledztwo w sprawie:

zbrodni wojennej, stanowiącej zbrodnię przeciwko ludzkości polegającej na dokonaniu w dniu 17 kwietnia 1944 r. w Jaśle zabójstwa obywateli polskich Zygmunta i Marii Kmiecik oraz Adama Czajki, uprzednio aresztowanych w dniu 1 kwietnia 1944 r. w miejscowości Kryg obecnego województwa małopolskiego z powodu ich przynależności do polskiej grupy narodowościowej oraz udzielanie schronienia obywatelom polskim narodowości żydowskiej i żołnierzom polskiego podziemia zbrojnego przez funkcjonariuszy Gestapo z Jasła idących na rękę władzom III Rzeszy Niemieckiej,

tj. o przest. z art. 1 pkt 1 dekretu z dnia 31 sierpnia 1944 roku o wymiarze kary dla faszystowsko – hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz.U. Nr 69 z roku 1946, poz. 377 z późn. zm.) w zw. z art. 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 roku o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2007 r., Nr 63, poz. 424 z późn. zm.),

- wobec niewykrycia sprawców czynu (na zasadzie art. 322 § 1 k.p.k.)

UZASADNIENIE

Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Rzeszowie przekazała do Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie

korespondencję prowadzoną z Panią Haliną Kopij, dotyczącą udzielenia informacji dotyczących okoliczności spowodowania śmierci i pochowania jej rodziców Zygmunta i Marii Kmiecik oraz wuja – Adama Czajki. Biorąc pod uwagę fakt, że okoliczności ujawnione przez Panią Halinę Kopij w dostateczny sposób uprawdopodobniły podejrzenie popełnienia czynu zabronionego podlegającego właściwości miejscowej i rzeczowej Oddziałowej Komisji w Krakowie w tej sprawie wszczęto i przeprowadzono śledztwo.

W jego toku przesłuchano w charakterze świadka Panią Halinę Kopij (T. I, k-30-32). Zeznała ona, że jest córką Zygmunta i Marii Kmiecik. Pokrzywdzeniu pobrali się w 1941 r. w Krygu i tam też mieszkali w czasie II wojny światowej. Zygmunt Kmiecik pracował w kopalni ropy naftowej, a Maria Kmiecik prowadziła dom. Z domem, w którym zamieszkiwali pokrzywdzeni sąsiadowała posesja, na której mieszkały osoby narodowości żydowskiej. W pobliżu, w innym domu, mieszkała rodzina Marii Kmiecik, tj. jej matka Aniela Czajka z dziećmi, m.in. z Adamem Czajką. Świadek nie była w stanie stwierdzić, czy Maria i Zygmunt Kmiecik prowadzili w czasie wojny działalność niepodległościową. W dniu 1 kwietnia 1944 r. około godziny 5.00 do domu zamieszkiwanego przez Zygmunta i Marię Kmiecik przyjechali funkcjonariusze Gestapo i żandarmerii. Budynek został otoczony, a we wnętrzu przeprowadzono rewizję w poszukiwaniu radiostacji i broni. Jeszcze wewnątrz budynku Zygmunt Kmiecik został dotkliwie pobity. Rewizja trwała do godzin popołudniowych. Po jej zakończeniu Maria i Zygmunt Kmiecik oraz Adam Czajka zostali zatrzymani. Stanisław Czajka zdołał zbiec i później ukrywał się przed poszukującymi go Niemcami. Zatrzymani zostali przewiezieni najpierw do Biecza, następnie do Jasła, skąd przewieziono ich do Warzyc, gdzie zostali umieszczeni w barakach. Ich dalsze losy nie są świadkowi znane. Świadek opisała działania podejmowane po zakończeniu II wojny światowej i w latach 90-tych XX w. zmierzające do ustalenia tych losów. W szczególności poinformowała o publikacji, w której nazwiska pokrzywdzonych zostały wymienione w kontekście zamordowania ich w związku z pomocą w ukrywaniu obywatela narodowości żydowskiej. Świadek zeznała, że z opowiadań rodzinnych wie, że Hilary Morgenstern był właścicielem szybów w kopalni, w której pracował Zygmunt Kmiecik. W związku z tym wyraziła przypuszczenie, że być może podał on po zatrzymaniu, że ten ostatni wraz z żoną udzielali mu pomocy w ukrywaniu.

W toku śledztwa w pierwszej kolejności przeprowadzono analizę zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej w celu ustalenia, czy prowadzone były postępowania dotyczące szeroko rozumianej działalności Gestapo i innych formacji Policji Bezpieczeństwa z terenu Jasła i okolic. Ustalono, że postępowanie takie prowadzone było przez byłą Okręgową Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Rzeszowie pod sygn. II S 2/68. Dotyczyło ono działalności funkcjonariuszy niemieckiej Policji Granicznej, żandarmerii i Gestapo, działających na terenie Jasła. W jego toku prowadzono między innymi czynności związane z udokumentowaniem miejsca masowych rozstrzeliwań obywateli polskich w miejscowości Warzyce w latach 1940-1944. Postępowanie to zawieszono postanowieniem z dnia 22 grudnia 1976 r. Zostało ono podjęte postanowieniem Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Rzeszowie z dnia 6 września 2012 r. i toczy się do chwili obecnej. W toku śledztwa zapoznano się z aktami w/w postępowania (T. I, k-158-187) stwierdzając, że doprowadziło ono do ustalenia personaliów części funkcjonariuszy służb bezpieczeństwa III Rzeszy, odpowiedzialnych za

konkretne czyny zabronione. Wśród czynów, będących przedmiotem postępowania nie ujawniono zbrodni zabójstwa Zygmunta Kmiecik, Marii Kmiecik i Adama Czajki, jak również w aktach przedmiotowego śledztwa nie odnaleziono dowodów, mogących wskazywać na okoliczności istotne z punktu widzenia niniejszego postępowania.

Równolegle prowadzono poszukiwania innych źródeł wiadomości o okolicznościach śmierci pokrzywdzonych. Prace te odbywały się z pomocą zatrudnionego w Oddziałowej Komisji w Krakowie specjalisty-historyka. W ich wyniku wyselekcjonowano pozycje bibliograficzne, mogące zawierać informacje o zdarzeniach będących przedmiotem postępowania (T. I, k-147-155). I tak, w powołanej przez samą Halinę Kopij publikacji L. Duszy *Kryptonim „Nadleśnictwo 14”. Z dziejów konspiracji w Gorlickiem* (Warszawa 1981) znajduje się informacja, że „Adam Czajka oraz jego siostra Maria Kmiecik z mężem Zygmuntem zostali 2 kwietnia 1944 r. aresztowani i rozstrzelani w Jaśle za przechowywanie Żyda Hilarego Morgensterna”. Z kolei z publikacji St. Dąbrowy-Kostki *Hitlerowskie afisze śmierci* (Kraków 1983) wynika, że w dniu 17 kwietnia 1944 r. zostało wydane obwieszczenie Dowódcy SS i Policji Dystryktu Krakowskiego zawiadamiające o wykonaniu wyroków śmierci wobec osób uznanych za winnych naruszenia przepisów Rozporządzenia „o zwalczaniu zamachów na niemieckie dzieło odbudowy”. Wśród osób wymienionych w obwieszczeniu znajduje się informacja o straceniu Zygmunta Kmiecika i Adama Czajki (jako miejsce zamieszkania podano miejscowość Libusza), za „sprzyjanie politycznym przestępcom przez udzielanie im schronienia”. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że brak na liście skazanych Marii Kmiecik nie oznacza, że w rzeczywistości nie została ona skazana i stracona. Jak wynika bowiem z informacji przekazanych przez Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Krakowie (T. I, k-188v) oraz z ustaleń innych postępowań Niemcy unikali zamieszczania na tego rodzaju listach nazwisk kobiet.

W wydanej przez byłą Główną Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce publikacji pt. *Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939-1945. Województwo krośnieńskie* (Warszawa 1983) znajduje się informacja o wydarzeniach z dnia 17 kwietnia 1944 r., które miały miejsce w miejscowości Warzyce. Stwierdza się w niej, że „funkcjonariusze Gestapo z Jasła aresztowali 38 osób z okolicznych miejscowości oraz robotników z magazynów amunicji Wehrmachtu koło Jasła. Aresztowanych osadzono w więzieniu w Jaśle, a następnie rozstrzelano w zbiorowej egzekucji w lesie”. Wśród rozstrzelanych wymieniono Zygmunta Kmiecika i Adama Czajkę. Rozstrzelani zostali zbiorowo określani jako podejrzani o działalność w ruchu oporu i udzielanie pomocy Żydom.

Informację o okolicznościach śmierci pokrzywdzonych zawiera również publikacja W. Bielawskiego i Cz. Pilichowskiego pt. *Zbrodnie na Polakach dokonane za pomoc udzielaną Żydom* (Warszawa 1981). Wynika z niej (T. II, k-202-203), że Adam Czajka, Maria Kmiecik i Zygmunt Kmiecik zostali „rozstrzelani w kwietniu 1944 r. za pomoc w ukrywaniu Żydów”. W związku z faktem, że w publikacji powołano się na ustalenia prowadzonych uprzednio przez GKBZHWP śledztw kontynuowano kwerendę materiałów archiwalnych w celu pozyskania źródłowych informacji na ten temat. W jej wyniku pozyskano z archiwów Instytutu Pamięi Narodowej:

- nieopracowane akta GK 195/XIII/3 – będące zbiorem ankiet, wypełnionych przez drużyny harcerskie w ramach akcji „Alert ZHP”, skierowanej na upamiętnienie miejsc walki i męczeństwa z terenu woj. Rzeszowskiego;
- akta IPN BU 2448/850-851 i IPN BU 2448/854-857.

W pierwszej grupie akt nie odnaleziono informacji na temat okoliczności zamordowania pokrzywdzonych. Na drugą grupę składają się ankiety sporządzone w byłej GKBZHWP i okręgowych komisjach, zawierające indywidualne przypadki represji okupanta wobec ludności polskiej. W tej grupie akt (T. II, k-234-263) odnaleziono informacje odnośnie pokrzywdzonych. I tak, w jednej z nich podaje się, że „w Krygu pow. Gorlice, dnia i miesiąca nie podano, za pomoc udzielaną ukrywającym się Żydom zostali rozstrzelani Zygmunt Kmiecik l. 27, jego żona Maria l. 24 i Adam Czajka – mieszkańcy Libuszy. Sprawców nie ustalono, zwłoki zostały pochowane na cmentarzu w Krygu”. Ankieta podaje, że ukrywającymi się obywatelami narodowości żydowskiej mieli być Pinkas Magier Sztter, Szmul Jonek i Sztter Hylek. Ankietami dotyczącymi faktów zbrodni objęto również miejsce straceń w Warzycach, jednak nie ujawniono tu informacji odnośnie pokrzywdzonych.

Należy wreszcie zwrócić uwagę na dokument odnaleziony w aktach Najwyższego Trybunału Narodowego w sprawie przeciwko Josefowi Buehlerowi (T. II, k-223). W procesie tym próbowano dokonać zestawienia ofiar terroru hitlerowskiego w Generalnym Gubernatorstwie. Znajduje się tam dokument zawierający wykaz 43 nazwisk osób rzekomo zwolnionych „entlassen” w dniu 18 kwietnia 1944 r. Są w nim umieszczone nazwiska Marii Kmiecik, Zygmunta Kmiecika, Adama Czajki i Stanisława Czajki. Z uwagi na brak kontekstu powstania tego dokumentu i niską wiarygodność merytoryczną stwierdzeń związanych ze sposobem postępowania z aresztowanymi treść w/w listy nie wskazuje na prawdopodobieństwo rzeczywistego zwolnienia podejrzanych. Równie dobrze może ona stanowić „urzędowe zamknięcie” ich spraw karnych, zakończonych rozstrzelaniem w Warzycach.

W toku śledztwa zapoznano się z materiałami postępowań o uznaniu za zmarłego (T. I, k-11, T. II, k-265-270) wydanymi w sprawach Zygmunta i Marii Kmiecik – przedłożone przez świadka Halinę Kopij oraz w sprawie Adama Czajki (sygn. IPN Kr 3/94 – Zg 17/49). W tym ostatnim postępowaniu krótkie zeznania w charakterze świadków złożyli Franciszek Schmidt oraz Stanisław Czajka. Ten ostatni zeznał, że Adam Czajka został 3 kwietnia 1944 r. aresztowany przez Gestapo z Libuszy pod zarzutem przechowywania Żydów i posiadania radia, następnie został wywieziony do Jasła i wyznaczony jako zakładnik, po czym prawdopodobnie rozstrzelany.

W oparciu o powyższe ustalenia za wysoce prawdopodobne należy uznać zarówno zeznania świadka Haliny Kopij, opisujące okoliczności aresztowania pokrzywdzonych, jak i wynikające z dokumentów zgromadzonych w toku postępowania okoliczności ich śmierci. W ich świetle jako jedyna i niepodważalna jawi się taka wersja przebiegu wydarzeń, w której w dniu 1 lub 2 kwietnia 1944 r. funkcjonariusze Gestapo z placówki Policji Bezpieczeństwa w Jasle zatrzymali a następnie aresztowali Zygmunta Kmiecika, Marię Kmiecik i Adama Czajkę w związku z podejrzeniem, że ukrywają oni osoby narodowości żydowskiej i udzielają pomocy partyzantom. Jak wynika z akt śledztwa zatrzymanie w/w trójki osób było elementem większej akcji,

skierowanej wobec osób podejrzanych o podobne zachowania. Nie zdołano jednak ustalić, co stało się bezpośrednią przyczyną rzucenia podejrzania na członków rodziny Kmiecik i Adama Czajkę. Niemożliwe okazało się również odtworzenie dalszych losów zatrzymanych, których przez okres przeszło 2 tygodni przetrzymywano do dyspozycji Gestapo w Jaśle.

Podstawą „prawną” działań podejmowanych w takich przypadkach wobec zatrzymanych było Rozporządzenie celem zwalczania zamachów na niemieckie dzieło odbudowy w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 2 października 1943, wydane przez Hansa Franka. Zgodnie z § 1 *osoby nie będące Niemcami, które w zamiarze utrudniania lub przeszkadzania w niemieckim dziele odbudowy w Generalnym Gubernatorstwie uchylają ustawom, rozporządzeniom lub zarządzeniom i dyspozycjom władz, podlegają karze śmierci*. Właściwymi do osądzania były sądy doraźne Policji Bezpieczeństwa, składające się z jednego Dowódcy SS, placówki służbowej Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa jak również z dwóch członków tej placówki służbowej. W toku postępowania, które było maksymalnie odformalizowane na piśmie należało udokumentować jedynie:

1. nazwiska sędziów,
2. nazwiska skazanych,
3. środek dowodowy, na którym oparto skazanie
4. czyn karalny,
5. dzień skazania,
6. dzień wykonania wyroku.

Zgodnie z § 6 Rozporządzenia wyroki wydawane przez sądy doraźne były natychmiast wykonalne. Zapewne niezwłocznie po wydaniu przez sąd doraźny „wyroku” w sprawie przeciwko Zygmuntowi Kmiecikowi, Marii Kmiecik i Adamowi Czajce zostali oni przewiezieni do lasu w Warzycach i tam – wraz z grupą kilkudziesięciu osób rozstrzelani, a następnie pochowani.

W związku z powyższym należy stwierdzić, że w przedmiotowej sprawie doszło do zabójstwa (umyślnego pozbawienia życia) trójki obywateli polskich w związku z ich domniemaną pomocą udzielaną członkom podziemia niepodległościowego oraz ukrywaniem osoby lub osób narodowości żydowskiej. Ta ostatnia okoliczność również sama w sobie rodziła groźbę odpowiedzialności karnej, a czyn taki zagrożony był karą śmierci na podstawie Rozporządzenia Hansa Franka z 1941 r. dotyczącego „ograniczenia pobytu w Generalnym Gubernatorstwie”. Ewentualne przyczyny działań funkcjonariuszy niemieckich są jednak bez znaczenia dla oceny czynu jako popełnionego z powodu przynależności pokrzywdzonego do polskiej grupy narodowościowej i motywowanego nienawiścią do członków tej grupy. Wyniki postępowania przygotowawczego w niniejszej sprawie dają podstawy do stwierdzenia, że przeprowadzone wobec pokrzywdzonych „postępowanie karne” stanowiło wyłącznie pretekst do fizycznej eliminacji osób arbitralnie uznanych przez sprawcę za wroga państwa niemieckiego. Działania sprawców od początku do końca nakierowane były na pozbawienie ich życia, przy czym dla sprawców bez znaczenia było, czy pokrzywdzeni rzeczywiście udzielali pomocy żołnierzom podziemia. Należy również wspomnieć, że realizacja tzw. prawa karnego Generalnego Gubernatorstwa nie może być uznana za działanie w ramach obowiązków ciężących na

funkcjonariuszach niemieckich. Całość ustawodawstwa karnego III Rzeszy na terenach okupowanych stanowił pogwałcenie Działu III Konwencji dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej z 1907 r. – tzw. IV Konwencji haskiej. Z kolei działanie w ramach organizacji urzędowej i wykonywanie poleceń lub rozkazów nie zwalniało od winy zgodnie z artykułami VII i VIII Karty Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, powołanego do osądzenia zbrodniarzy wojennych z państw „Osi”. Czyn ten wyczerpuje zatem znamiona art. 1 pkt 1 dekretu z dnia 31 sierpnia 1944 roku o wymiarze kary dla faszystowsko – hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz.U. Nr 69 z roku 1946, poz. 377 z późn. zm.) w zw. z art. 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 roku o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2007 r., Nr 63, poz. 424 z późn. zm.). Z całą pewnością bowiem zabójstwo pokrzywdzonych nie było działaniem jednostkowym. Przeciwnie, jego okoliczności wskazują, że stanowiło ono element stałego i masowego terroru, stosowanego przez funkcjonariuszy okupanta wobec ludności podbitych ziem polskich.

Mając na względzie powyższe rozważania należy jednocześnie stwierdzić, że zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie daje szans na poczynienie ustaleń, zmierzających do bardziej precyzyjnego określenia tożsamości sprawców czynu zabronionego, będącego przedmiotem postępowania. Jedyne wskazówki w tym zakresie pochodzące z relacji świadków są ze zrozumiałych względów niekonkretne. Również ustalenia innych postępowań karnych, dotyczących zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy Gestapo z terenu Jasła i okolic, choć w ogólnym zarysie potwierdziły prawdopodobieństwo przebiegu zdarzeń opisanych przez świadków nie dostarczyły przesłanek do poczynienia miarodajnych ustaleń umożliwiających indywidualizację odpowiedzialności karnej konkretnych osób.

Biorąc pod uwagę przytoczone powyżej argumenty, mając na względzie fakt, że możliwości dowodowe w niniejszej sprawie zostały wyczerpane i brak jest realnych szans na poszerzenie materiału dowodowego, na podstawie powołanych wyżej przepisów należało zatem postanowić jak na wstępie.

Prokurator
Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu
w Krakowie

Łukasz Gramza

Pouczenie:

Stronom procesowym przysługuje prawo przejrzenia akt sprawy i złożenia zażalenia na powyższe postanowienie (art. 306 § 1 i 2 k.p.k.).

Zażalenie wnosi się do sądu właściwego do rozpoznania sprawy, za pośrednictwem prokuratora, który wydał postanowienie (art. 459 § 1, art. 465 § 1 i 2 k.p.k., art. 329 § 1 k.p.k.).

Sąd może utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie lub uchylić je i przekazać sprawę prokuratorowi celem wyjaśnienia wskazanych okoliczności, bądź przeprowadzenie wskazanych czynności (art. 330 § 1 k.p.k.).

Jeżeli prokurator nadal nie znajdzie podstaw do wniesienia aktu oskarżenia, wyda ponownie postanowienie o umorzeniu postępowania. W takim wypadku pokrzywdzony, który wykorzystał uprawnienia przewidziane w art. 306 § 1 k.p.k. może wnieść akt oskarżenia przewidziany w art. 55 § 1 k.p.k. w terminie 1-go miesiąca od daty doręczenia zawiadomienia o postanowieniu (art. 330 § 2 k.p.k., art. 55 § 1 k.p.k.).

Akt oskarżenia winien spełniać wymogi określone w art. 55 § 1 i 2 k.p.k.

Inny pokrzywdzony tym samym czynem może aż do rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej przyłączyć się do postępowania (art. 55 § 3 k.p.k.).

Na rozstrzygnięcie, co do dowodów rzeczowych zażalenie przysługuje również osobie, od której odebrano przedmioty lub, która zgłosiła do nich roszczenia (art. 323 § 2 k.p.k.).

Termin do wniesienia zażalenia wynosi 7 dni od daty doręczenia odpisu postanowienia i jest zawity. Zażalenie wniesione po upływie tego terminu jest bezskuteczne (art. 122 § 1 i 2, art. 460 k.p.k.).

Zarządzenia:

Na zasadzie art. 100 § 2 k.p.k. i 140 k.p.k. – odpis postanowienia doręczyć osobie najbliższej wykonującej prawa zmarłego pokrzywdzonego – k-29

Prokurator
Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu
w Krakowie

Lukasz Gramza